הלכה · משנה תורה · מפרשים · משנה למלך · ספר נזיקין

משנה למלך על משנה תורה, הלכות רוצח ושמירת נפש

רבי יהודה רוזאניס

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

משנה למלך על משנה תורה, הלכות רוצח ושמירת נפש

רבי יהודה רוזאניס

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/משנה-למלך-על-משנה-תורה-הלכות-רוצח-ושמירת-נפש/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
הלכה ב 4
הלכה ה 4
הלכה יא 4
הלכה יג 4
הלכה טו 4
פרק ב 5
הלכה ב 5
הלכה ג 6
פרק ד 6
הלכה י 6
פרק ה 6
הלכה יב 6
פרק ז 7
הלכה ה 7
הלכה י 7
פרק ח 7
הלכה ח 7
הלכה יא 8
פרק ט 9
הלכה א 9
הלכה ד 9
הלכה יא 10
פרק י 10
הלכה ב 10
הלכה ו 10
הלכה ט 11
פרק יג 11
הלכה יד 11

פרק א

הלכה ב

מצוה ביד גואל הדם וכו'. רש"י בפרק נגמר הדין פירש דברוצח שוגג מיירי קרא. והוא תימה דקראי מוכחי דברוצח במזיד מיירי וכ"כ הרמב"ן במנין המצות שלו סימן י"ג ודחה סברת רש"י. וראיתי להרמב"ן שרצה לייחס לרבינו סברת רש"י ז"ל והוא תימה שהרי דברי רבינו הללו ברור מללו דס"ל דברוצח במזיד מיירי קרא (א"ה עיין לקמן בפרקין דין ט"ו ועיין בדרשות הרב המחבר בדרך מצותיך דף ס"א:):

הלכה ה

רוצח שהרג בזדון כו'. מ"ש מרן ז"ל בכ"מ ועוד תניא בספרי כו' ברייתא זו היא דלא כהלכתא והיא סברת ר"א הובאה בפ' הגולין ודוק:

הלכה יא

וה"ה לשאר כל העריות כו'. (א"ה עיין בדברי הרב המחבר פרק כ"ד מהל' שבת הלכה ז'):

הלכה יג

כל היכול להציל באבר מאיבריו כו'. (א"ה עיין מ"ש לעיל פ"ח מהל' חובל ומזיק הלכה י' משמו של הרב המחבר ז"ל): אבל אין ב"ד ממיתין אותו. כתב הטור סי' תכ"ה ואיני יודע כיון שחייב מיתה למה אין ב"ד ממיתין אותו. ומרן ז"ל בס' ב"ה כתב דפירכא מעיקרא ליתא דלית ביה התראה ושיקבל עליו מאחר שאינו מתכוין אלא להציל ע"כ ודבריו צריכין תלמוד:

הלכה טו

הרואה רודף אחר חבירו להורגו כו' ויכול להציל ולא הציל ה"ז ביטל מצות עשה כו'. נסתפקתי ברוצח בשגגה שיש רשות לגואל הדם להורגו אם נתאמץ הרוצח והרג לגואל הדם אם נהרג עליו. ומסתברא דאינו נהרג עליו וסמך לדברי זמרי דאמרינן [סנהדרין פ"ב.] נהפך זמרי והרג לפנחס אין נהרג עליו ועדיין אין בידי ראיה מכרחת לזה. וכן נסתפקתי ברודף אחר חבירו להורגו וכן רודף אחר הערוה שניתן להצילו בנפשו אם נתאמץ הרודף והרג את המציל אם נהרג עליו. ונראה דבאלו נהרג עליו דדוקא גבי זמרי דליכא מצוה גבי פנחס אלא רשות אמרינן נהפך זמרי והרגו לפנחס אינו נהרג אבל רודף אחר חבירו או אחר הערוה דאיכא מצוה להצילו וכמ"ש רבינו אם הרג רודף למציל נהרג עליו. וכן יש לדקדק מדברי רי"ו ז"ל במישרים נל"א ח"ב שכתב ואם הבועל נהפך

והרגו לקנאי אפילו בשעת מעשה אינו נהרג כי רודף היה הקנאי כי אינו מצוה להרגו אלא רשות בעלמא ע"כ. הרי שתלה הדבר לפי שאינו מצוה להורגו ודוק. ורוצח בשגגה דינו כדין בועל ארמית שהרי רשות היא ביד גואל הדם ולא מצוה ודוק:

פרק ב

הלכה ב

אבל השוכר הורג להרוג את חבירו כו'. הריטב"א ז"ל (א"ה בפרק האיש מקדש) כתב דדוקא שוכר דעביד מעשה חייב בדיני שמים אבל בדיבורא לא מיחייב. ואפשר שלזה כיוון רבינו במ"ש או ששלח עבדיו והרגוהו דדוקא עבדיו שהם שכורים לו. ובזה ניחא לי ההיא דאמרינן בסנהדרין [דף כ"ט.] דאין טוענין למסית וילפינן לה מנחש דאי טען לו השי"ת הו"מ לומר דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין ולפי פשטן של דברים קשה דמה היה מועיל לו טענה זו הא בדיני שמים דנו אותו אלא ודאי דאף בדיני שמים היה פטור משום דלא הוה התם כי אם דבורא בעלמא ודוק. (א"ה עיין ש"ך ח"מ סי' ל"ב סק"ג ור"ס קפ"ב. ואני שמעתי בבית מדרשו של שם הוא הרב הכולל כמהור"ר חיים קמחי נר"ו שהרב המחבר היה מיישב קושיא זו בהא דאמרינן בפ' האיש מקדש (דף מ"ג) דבאומר לשלוחו צא בעול את הערוה ואכול את החלב לכ"ע הוא חייב ושולחיו פטור שלא מצינו זה נהנה וזה מתחייב ה"נ דכוותה ועיין מ"ש הרב המחבר בספר דרשותיו בדרך האתרים דף ו':):

כתב מהרימ"ט בתשו' ח"א סימן קי"ו דיש להסתפק אי אמרינן באיסורא דרבנן אין שליח לדבר עבירה כיון דמן התורה חשיב שליח או דלמא אפילו במילי דרבנן דבר עבירה מיקריא ושייך ביה דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין יע"ש. ואני תמיה על הרב ז"ל מההיא דאמרינן בפרק הפרה (דף נ"ג) נימא כורה גרם ליה. ופירש"י כגון שהיתה כרויה ועומדת קודם לכן דאי האי כרייה הוי כורה חייב דאין שליח לדבר עבירה דאסור לקלקל ברה"ר ע"כ ואיסור זה דמקלקל ברה"ר פשיטא דהוי מדרבנן ואפילו הכי אמרינן אין שליח לדבר עבירה. גם באותו פרק (דף נ"א) אמרינן בור של שני שותפין היכי משכחת לה אי דשוו שליח תרווייהו ואמרי ליה זיל כרי לן ואזיל כרה להו אין שליח לדבר עבירה. ועבירה זו הוא מה שפירש"י (בדף נ"ג) דהיינו דאסור לקלקל ברה"ר שוב הוקשה לו בההיא דאמרינן בפ"ק דמציעא (דף י') איכא בינייהו כהן כו' א"נ איש דאמר לאשה אקפי לי קטן כו'. ואי אמרת דאף באיסורין דרבנן אמרינן דברי הרב כו' א"כ אף למ"ד דכל היכא דשליח לאו בר חיובא מתחייב שולחו הכא משלח לא מיחייב דאף

דנשים אינן באזהרת לא תקיפו מכל מקום איסורא דרבנן איכא ואפילו מקפת את הקטן וכדאיתא בנזיר וכ"פ רבינו בסוף הל' ע"ז וא"כ כיון דשייך גבה דברי הרב כו' ליפטר משלח ודוחק הוא בעיני לומר דסוגיא זו אתיא אליבא דרב הונא דאית ליה דגבי אשה אפילו איסורא דרבנן ליכא וכדאיתא בנזיר מאחר דלית הלכתא כוותיה. עוד עלה בדעתי לומר דשאני הכא דהמשלח מוזהר מן התורה ומש"ה חשיב שליח לאו בר חיובא אף שמוזהר מדרבנן ולא נתיישב בעיני תירוץ זה וכעת הדבר צריך תלמוד. (א"ה עיין בדברי הרב המחבר פ"ה מהלכות מלוה ולוה הלכה י"ד ועיין בספר מוצל מאש סי' ל"ה שם רמז מדברי הרב המחבר הללו):

הלכה ג

את דמכם לנפשותיכם אדרוש זה ההורג עצמו. (א"ה ויש חילוק בין הורג עצמו בידיו לאומר לאחרים שיהרגוהו כמו שביאר הרב המחבר בפ' דרשותיו דרך הרבים דף ל"א ע"ד):

פרק ד

הלכה י

האפיקורוסים והם עובדי כוכבים כו' מצוה להורגן. (א"ה עיין לקמן פ"ה מהלכות מלוה ולוה הלכה א'):

פרק ה

הלכה יב

המזבח קולט וכו' מעם מזבחי וגו'. אני תמיה בילפותא זו מההיא דאמרינן בפרק בתרא דיומא (דף פ"ה) וכי יזיד איש אל רעהו וגו' מעם מזבחי ולא מעל מזבחי ופירש רש"י ואם כהן הוא שבא לעבוד עבודה ולא מעל מזבחי אם התחיל העבודה אין מפסיקין לבא לידון אלא משלים עבודתו ע"כ. משמע דאף בהורג בזדון כהן ועבודה בידו משלים עבודתו והרוצח בשוגג נמי אין המזבח קולט אלא כהן ועבודה בידו וכמ"ש רבינו נמצא שאין חילוק כלל בין שוגג למזיד ואיך כתב רבינו מכלל שההורג בשגגה אינו נהרג במזבח. ואי לאו דברי רבינו הללו הייתי אומר דרוצח בשוגג נלמד מהורג במזיד בק"ו ומה רוצח במזיד אמרה תורה מעם מזבחי ולא מעל מזבחי רוצח בשגגה לכ"ש. אך דברי רבינו קשים הם בעיני. וליכא למימר דההיא דיומא ר"ע אמר לה ולית הלכתא כוותיה שהרי לא מצינו מי שיחלוק עליו בדין זה. ועיין בפירש"י על התורה פ' משפטים ובמ"ש

הרא"ם שם. והנראה שרבינו ז"ל דחה דברי ר"ע הללו מההיא דאמרינן בסנהדרין (דף ל"ה) דרציחה דוחה את העבודה והכי איתא בפ"ק דיבמות ובשבת וס"ל דרציחה דוחה את העבודה אפי' אם התחיל כבר. וסעד יש לזה מההיא דאמרינן התם בסנהדרין אמר אביי השתא דאמרת אין רציחה דוחה את השבת כו' אלא הא דכתיב מעם מזבחי תקחנו וגו' ואי אמרת דאם התחיל בעבודה אינו מפסיק הא איצטריך קרא לדיוקא מעם מזבחי ולא מעל מזבחי. אך רש"י שם כתב כסברת ר"ע והדבר צריך אצלי תלמוד:

פרק ז

הלכה ה

ואם הרג חוץ מערי הלוים כו'. זהו פירוש למה שאמרו ואם גלה לפלכו פלכו קולטו אבל התוספות שם פירשו פירוש אחר יע"ש. ועיין במ"ש התוספות פרק בתרא דזבחים (דף קי"ז) ד"ה פלכו:

הלכה י

וההורג כהן גדול ולא היה שם כהן גדול אחר כו'. אני תמיה על זה דבפרק ב' דמכות (דף י"א) איבעיא לן במיתת כולן הוא חוזר או דלמא במיתת אחד מהם ת"ש נגמר דינו בלא כהן גדול אינו יוצא משם לעולם ואם איתא ליהדר ביה בדהנך ומשני בדליכא. נמצא דבעיא זו לא איפשיטא ולכאורה נראה כיון דספק כפרה הוא דלא יצא משם כי אם במיתת כולם דהא ספק כפרה הוא ואולי ספק נפשות הוא דאי אמרינן דלא יצא כי אם במיתת כולם אם יצא הותר דמו. ומ"מ היה לו לרבינו לבאר כל זה וצ"ע. ועיין במ"ש התוספות פרק ב' דסנהדרין (דף י"ח) ד"ה אינו ובמ"ש בפרק ז' דיומא (דף ע"ג) ד"ה וכולן ועיין היטב בדבריהם ובמקום אחר נאריך בזה (א"ה חבל על דאבדין):

פרק ח

הלכה ח

ערי מקלט אין עושין אותן כו'. פשט דברי רבינו ז"ל נראה דעיירות הם שאינן מוקפות חומה וכרכים הם המוקפים חומה. ומ"ש ולא קטנים קאי אעיירות ואכרכים. וכן נראה ממתני' דריש מגילה דכרך קרי למוקף חומה ועיר לשאינו מוקף וכ"כ הר"ב תי"ט בפרק בתרא דברכות יע"ש:

ומ"ש רבינו אלא עיירות בינוניות לפי מה שכתבנו נראה דתרתי בעינן שלא תהיה מוקפת חומה וגם שתהיה בינונית. אלא שמ"ש ולא כרכים גדולים ולא קטנים קשה לזה דמשמע

דדוקא גדולים או קטנים לא אבל בינונים אף שהוא כרך שפיר דמי. ומ"מ הדין דין אמת דערי מקלט אין עושין אותן מוקפות חומה. והדבר מבואר בס"פ בתרא דערכין נמי ערי חומה ללוים מי אית להו והתניא ערים הללו אין עושין אותם לא כפרים קטנים ולא כרכים גדולים אלא עיירות בינוניות עכ"ל. ונראה דזהו מה שהקשו בפ"ב דמכות (דף י') וקדש עיר מקלט הואי והכתיב וערי מבצר וגו' וקדש ואדרעי ועין חצור ותניא ערים הללו אין עושים אותם לא עיירות גדולות כו'. וראיתי לרש"י שם שפירש וערי מבצר כרכים גדולים שהיו בנחלת נפתלי כו' נראה דס"ל דקושית הגמרא היא משום דקדש היתה עיר גדולה. ולא ידעתי היכא רמיזא דמשום דהיא עיר מבצר אינו מוכרח שתהיה עיר גדולה. אבל הנכון הוא מה שכתבנו דעיר מבצר היא המוקפת חומה כמו הבמחנים אם במבצרים וכן כל אלה ערים בצורות ועיר המוקפת חומה אין עושין אותה עיר מקלט כדאיתא בערכין. ומה שדקדקנו בדברי רבינו יש לדקדק גם כן בלישנא דברייתא דקתני ולא כרכים גדולים אלא עיירות בינוניות דאם שם כרך מורה על המוקף חומה מאי איריא גדולים אפילו בינונים נמי לא. סוף דבר לא יכולתי ליישב דקדוק הלשון דהברייתא ודרבינו ז"ל:

ודע שדינים אלו אף שכתב רבינו ערי מקלט לאו דוקא בשש ערי מקלט אלא בכל ערי הלוים הדין כן וכן מתבאר מאותה סוגיא דסוף ערכין ומ"ש רבינו ערי מקלט כולל גם לערי הלוים לפי שכולן הן קולטות:

עוד ראיתי לדקדק באותה סוגיא דסוף ערכין במה שתירצו כאן שהוקף ולבסוף ישב כאן שישב ולבסוף הוקף דמשמע שדין זה דערי הלוים אינו אלא בתחלת נתינתם ללוים אבל לאחר שלקחום הלוים יכולים לעשותם עיר חומה. ולא ידעתי למה דהא נראה דטעמא דאין עושין ערי מקלט עיר חומה הוא מהטעם שכתב רש"י גבי כרכים גדולים לפי שמתקבצים שם מכל המקומות לסחורה ותהא רגל גואל הדם מצויה שם ויארוב את הרוצח ויהרגנו ע"כ וה"נ כל זמן שהיא עיר חומה מצויין שם הרבה בני אדם אבל בעיר פרוצה אין הדבר מצוי כל כך. ולפי זה בכל עת ובכל זמן שייך דין זה. וכבר עלה בדעתי דרך רחוק ליישב סוגית ההלכה ולא נתחוור בעיני ולכן לא כתבתיו:

הלכה יא

ואע"פ שהתחום קולט כו'. שם עלה י"ב וישב בה בה ולא בתחומה:

פרק ט

הלכה א

אפילו נמצא בצד עיר כו' שהדבר ידוע בודאי. משנה בפרק עגלה ערופה ומייתי ליה בפ"ק דסנהדרין ומדדו שאפילו נמצא בעליל לעיר היו מודדין שמצוה לעסוק במדידה. משמע דאפילו ברור לנו שאין קרובה כזו אפ"ה צריך למדוד. ורש"י ז"ל בפירוש החומש כתב וז"ל אל הערים אשר סביבות החלל לכל צד לידע איזו קרובה. וכתב הרא"ם ז"ל לא שהוא חובה למדוד מן החלל עד כל עיר ועיר אשר סביבותיו אלא כדי למצוא העיר היותר קרובה אליו לפיכך אם היה החלל מוטל סמוך לעיר שאין ספק שהיא היותר קרובה א"צ שם מדידה ע"כ. ודבריו תמוהים הם. ונ"ל דס"ל להרא"ם דעיקר חיובא דמדידה לא הוי אלא מהעיר הקרובה אלא משום דמספקא לן צריך למדוד את כולם. ומאי דאמרינן בגמרא דאפילו נמצא בעליל היו מודדין הוי דוקא לעיר הקרובה אבל לשאר הערים אין חיוב למדוד משום דא"צ למדוד אל כל הערים אלא משום ספיקא שאינו יודע איזו קרובה אבל בברי לן שאין קרובה מזו א"צ למדוד אלא מן הקרובה. והכי דייק לישניה דהרא"ם דקאמר לא שהיא חובה למדוד עד כל עיר ועיר אשר סביבותיו, דמשמע דלא בא לאפוקי אלא זה דמפשטיה דקרא דקאמר ומדדו אל הערים אשר סביבות הוי משמע שהוא חייב למדוד כל הערים, לזה קאמר דליתא להאי שא"צ למדוד עד כל עיר ועיר אלא כדי למצוא העיר היותר קרובה לפיכך אם לא היה ספק שהיא היותר קרובה א"צ מדידה כלומר א"צ המדידה שאמרנו שהיא לכל עיר ועיר אבל אה"נ שצריך מדידה לקרובה שמצוה לעסוק במדידה:

הלכה ד

ואין מודדין אלא לעיר שיש בה ב"ד של כ"ג. משנה בפרק עגלה ערופה. והנה בפ"ב דמכות (דף י"א) אמרינן עיר שאין בה זקנים ר' אמי ור' אסי חד אמר מביאה עגלה ערופה וחד אמר אינה מביאה עגלה ערופה למ"ד אינה מביאה בעינן זקני העיר ההיא וליכא למ"ד מביאה מצוה בעלמא. וכתבו התוספות תימה דהא תנן עגלה ערופה אין מודדין אלא מעיר שיש בה ב"ד וי"ל דהתם מיירי כגון דאיכא עיירות טובא ובחדא מינייהו יש ב"ד דכיון דמצי לאוקמי קרא דמקיימי ליה אבל הכא איירי כגון שאין שם ב"ד בכל העיירות הסמוכות הלכך אמרינן דמ"מ מודדין מינייהו ע"כ. ולא ידעתי למה השמיט רבינו דין זה. ולפי הנראה לענין הלכה דאם אין ב"ד בכל העיירות אינה מביאה עגלה ערופה שהרי גבי ערי מקלט נמי נחלקו בעיר שאין בה זקנים אם היא קולטת ופסק רבינו

לעיל בפ"ז הלכה ו' דאינה קולטת שנאמר זקני העיר ההיא משמע דהוי לעיכובא. (א"ה עיין במ"ש הרב המחבר פ"ז מהל' ממרים הלכה ז'): ואין מודדין לירושלים כו'. ואם היה החלל קרוב לערי מקלט עיין בירושלמי פרק עגלה ערופה:

הלכה יא

נאמר כי ימצא חלל כו'. ירושלמי ראוהו מפרכס כאן ובא מצאו מת במקום אחר מודדין ממקום שנמצא:

פרק י

הלכה ב

עגלה ערופה בת שתי שנים כו'. משנה בריש מסכת פרה ר"א אומר עגלה בת שנתה ופרה בת שתים וחכ"א עגלה בת שתים ופרה בת ג' או בת ד' רמ"א אף בת ה' וכו'. והנה אומרו ר"א אומר עגלה בת שנתה הוא למעט יותר ובאומרו פרה בת שתים נסתפק הר"ש וכתב דמצינן למימר דבת שתים למעוטי נמי טפי כמו בת שנתה דאתא למעוטי טפי ואע"ג דכ"ש דבת ג' פרה היא דלמא פסל ר"א שמא תשחיר אבל לא יתיישב הא דמכשיר ר"א בפ"ב פרה מעוברת ושמא דיעבד קאמר דכשרה. ובריש פ"ב נטה יותר הרב לומר דלאו למעט טפי אתא. ומ"ש חכמים דעגלה בת שתים לאו למעט בת שנתה דכ"ש הוא דילדה טפי אלא משום דר"א פסל ב' קאמרי רבנן דאף בת שתים כשרה דעגלה היא וכ"כ הר"ש וכ"כ רבינו בפרקין. ומה שכתב רבינו ויום אחד לא ידעתי מקור דין זה דהא קי"ל דשעות פוסלות בקדשים וכמ"ש רבינו בפ"א מהל' מעשה הקרבנות הלכה י"ג. וע"כ לומר דשאני עגלה ערופה דאינה מקדשי מזבח ומצינו קולות אחרות בעגלה ערופה ואפשר דגם זו מהם דדוקא יום אחד משום דיום אחד בשנה חשוב שנה אבל שעות לא פסלי בה:

ודע דאף דקי"ל דעגל הוא בן שנה ולא יותר וכדאיתא בפ"ק דר"ה שאני הכי דכתיב עגלת בקר ולא כתיב עגלה סתם כ"כ הר"ש ורבינו. (א"ה עיין בדברי הרב המחבר בפ"א מהל' מעשה הקרבנות):

הלכה ו

עגלה ערופה אסורה בהנאה כו'. ומ"מ נפדית לעולם כמו פרה אדומה תוספתא פ"ק דפרה הביאה הר"ש שם:

הלכה ט

הנחל שנערפה בו העגלה אסור בזריעה כו'. ירושלמי פרק עגלה ערופה מקום גיסתה ותפיסתה הרי אלו אסורים וכמה היא תפיסתה ד' אמות ר"ע אומר אומר אני שתפיסתה חמשים אמה יע"ש:

פרק יג

הלכה יד

השונא שנאמר בתורה כו'. (א"ה עיין בדרשות הרב המחבר בדרך מצותיך דף ע' ע"ד): סליקו להו הלכות רוצח ושמירת נפש בס"ד